

Dr. Rudolf Steiner
Dějiny lidí ve světle duchovního bádání
(Menschengeschichte im Lichte der Geistesforschung)

Šestnáct přednášek přednesených v Berlíně
mezi 19. říjnem 1911 a 28. březnem 1912

Kristus a 20. století
(Christus und das 20. Jahrhundert)

10. přednáška
Berlín 25. ledna 1912

GA 61

KRISTUS A 20. STOLETÍ

Kdo se v současné době trochu porozhlédne po duchovním životě, nebude moci popřít, že otázka, která má tvořit předmět dnešní úvahy, zaujala nejširší kruhy, a to právě z vědeckého hlediska. Na druhé straně se ovšem zdá, že v současnosti zaujímá stále více místo světový názor, v jehož rámci otázka, která se spojuje se jménem Kristovým, není vlastně vůbec správná. Přednáška, kterou jsem směl před několika týdny konat na tomto místě o původu člověka, a ta, jež potom následovala jako pokračování o původu světa zvířat, asi ukázaly, že každé období, tedy také naše dnešní doba, sledují takové základní otázky původu člověka a podobně. Můžeme předpokládat, že i ty otázky ohledně bytosti, jež je označována Kristovým jménem, spadají do sféry zvyklostí myšlení, celého způsobu cítění a nazírání, jež také jinak vládnou v nějakém období. Viděli jsme, že již v otázce o původu člověka teoretické názory i světové názory, jež z těchto návyků myšlení vyplynuly pro naše současníky, odporují, v podstatě vzato, pravým výsledkům vědeckého bádání, zatímco se nám právě u otázky původu člověka ukázalo, že duchovně- vědecké odpovědi, které neodvozují původ člověka z vnějších fyzicko-smyslových forem, ale z forem duchovních, odpovídají právě skutečným výsledkům přírodní vědy a jsou s nimi v plném souladu. Avšak snad u žádné otázky - toto by mohlo pravděpodobně pocházet z toho, že otázka patří k největším problémům světového názoru - se nevyskytuje tolik disharmonie mezi tím, co bylo vytvořeno jako světový názor, co dnes panuje v lidech jako návyky myšlení v nejširších kruzích, a tím, co nezbytně musela zjistit věda, totiž otázka Krista. Od vstupu Kristova hnutí do světových dějin přijala lidská schopnost představivosti o bytosti Krista vždy tu podobu, která byla přiměřená tomu kterému období nebo, můžeme dokonce říci, lidem, kteří se touto otázkou zabývali.

V prvních stoletích po vstupu křesťanství do světových dějin shledáváme, že se v určitém ideovém a duchovním směru, jenž se označuje jako gnosis, vytvářejí velkolepé a mohutné myšlenky o bytosti, kterou označujeme jako Kristus. Vidíme, že se tyto gnostické ideje mohly udržet jen všeobecně poměrně krátký čas vůči představám o Kristu, jež se poté rozšiřují jako populární a pak se stávají obsahem církevního hnutí. Je poučné jen málo slovy zabývat se velkolepými myšlenkami o Kristu, které se vyvinuly jako gnostické myšlenky v prvních křesťanských stoletích, nikoli snad proto, že pojmy, jimiž se opět vyjadřuje duchovní věda o Kristu, se nějak kryly s gnostickými myšlenkami. To tvrdí pouze ti, kteří pro svou duchovně-vědeckou nezralost ne

jsou plně schopni opravdu rozlišovat věci, které se vyskytují v duchovním životě. Současná duchovní věda - jejíž myšlenky dnes večer prohodíme - překračuje v mnohém ohledu všechno, co přinesla stará gnóze prvních křesťanských století. Možná, že je o to zajímavější, poukáže-li se několika slovy na tyto gnostické myšlenky. Je však mnoho stanovisek gnóze, mnoho odstínů v tomto duchovním směru; ale budiž poukázáno alespoň najeden, nejdůležitější, který nejvíce připomíná to, co praví duchovní věda současnosti.

Dá se říci: Stará gnóze prvních křesťanských století má především vůči všemu, co tenkrát v křesťanství vyplynulo na povrch, nejhlubší, nejdůležitější pojem Kristovy bytosti. Neboť pro ni je tato Kristova bytost něco věčného, co je nejen spojeno s obecným vývojem lidstva, ale i s celým vývojem světa, obklopujícího člověka, vesmíru vůbec. Museli jsme u otázky původu člověka vrátit se k oné bytosti člověka, jež se ještě plně vznáší v duchovních výšínách, jež se nevžila, nevtělila do vnější materiální podoby. Viděli jsme, jak člověk v průběhu zemského vývoje, vycházeje z čistě duchovní podstaty, postupně sestoupil k oné zhuštěné bytosti, kterou označujeme jako dnešního člověka. Jen materialistické návyky myšlení dospívají k vnějším zvířecím formám, když sledují člověka nazpět, zatímco duchovní věda dochází k formám, které se stále více rovnají formám duchovně-duševním, a nakonec ukazují na duchovní původ člověka. V oné oblasti, v níž se člověk vznášel, dříve než přijal materiální bytí, kde se vysloveně cítil uprostřed duchovních bytostí a duchovních skutečností, hledala stará gnóze také již Kristovu bytost. Chceme-li jí správně porozumět, tak musíme říci, že gnóze byla názorem: Zatímco se člověk dále vyvíjel a obklopoval svou duchovně-duševní podstatu tělesnou schránou, aby vstoupil do materiální vývojové řady, zůstala v čistě duchovních světech jako starý druh člověka, který však nesestupoval do materiálního světa, Kristova bytost. Takže člověk podle názoru této staré gnóze prodělával vývoj v materiálním světě a v něm má teď zaznamenávat svůj pokrok. Kristova bytost však zůstává v oblasti čistého duchovna, zatímco člověk prodělával svůj vývoj v materiálu. Takže i pro dobu, kterou člověk prožíval už jako dějiny, nelze Kristovu bytost hledat v oné oblasti, které člověk náleží jako fyzicky-smyslová bytost, ale v čistém duchovnu. V oné době, kterou označujeme jako počátek křesťanství, viděla gnóze obzvláště důležitý okamžik vývoje pozemského lidstva. Byl to, totiž onen okamžik, kdy z duchovních světů, kdy zadržela svůj vlastní vývoj, zatímco člověk již sestoupil do materiálního světa, vstoupila Kristova bytost do fyzicky smyslového světa, aby v něm působila jako impulz. Tak viděla gnóze člo-

veka, když ještě existoval v pralidských vývojových epochách, jako duchovní bytost spojenou se světem, v němž působil Kristus. Viděla potom na začátku našeho letopočtu sestoupit Krista do světa, v němž člověk už dlouho prožíval svůj materiální vývoj.

Musí se ihned naskytnout otázka: Jak si představovala gnóze tento sestup čistě duchovní bytosti do lidského vývoje?

Gnóze si představovala, že obzvláště vyvinutý lidský jedinec, který je dějinným bádáním označován jako Ježíš Nazaretský, byl tak zralý, že v něm byly v určitém okamžiku přítomny podmínky, že jeho duše mohla bezprostředně přijmout z duchovního světa to, co lidé předtím nemohli z duchovního světa přijmout přímo. Gnóze tedy mluví o tom okamžiku, v němž se duše vybraného člověka mohla cítit zralou pojmout do sebe bytost nespojenou dosud s vývojem lidstva, totiž Krista. V bibli hledala gnóze líčení tohoto vstupu Kristovy bytosti do vývoje lidstva v oné události - můžeme to dnes nazývat symbolickou událostí nebo jakkoli jinak - která nastala jako Janův křest v Jordánu. Tím to Janovým křtem by měla nastat v Ježíši Nazaretském zcela zvláštní proměna. Toto je zhruba obsaženo v gnostické představě.

Jsou - to se nedá popřít, když vážně pozorujeme život mnohých lidí nikoli s dnešními návyky myšlení, ale tím, co nás může zavést hluboko do duši - pro mnohé lidi takové okamžiky, takové epochální události, kdy cítí jako by mezník svého života a mohou si říci: Proti tomu, co jsem až dosud prožil a dověděl se, jeví se mi toto nyní jako představa nového života. Nastalo to možná nějakou hluboce bolestnou událostí nebo jinými životními zkouškami. Nelze popírat, že pro četné lidi je to něco jako zvrát, jako něco, co se dá nazvat obnovou, probuzením naprosto zvláštních sil v duševním životě. Přimyslíme-li si takovou událost jako elementární počátky k tomu, co si gnóze představovala jako to, co se stalo s Ježíšem Nazaretským při křtu v Jordánu, tak dostaneme představu o příchodu něčeho naprosto nového. Ale nikoli něčeho, co proniká do lidské duše životními zkouškami, ale něčeho, co v celém lidském vývoji až dosud nebylo spojeno s lidským životem. A co vzhází v duši Ježíše Nazaretského, co vystupuje jako něco úplně nového a žije v Ježíši Nazaretském v jeho nitru. Život, který vedl k tomu, že posunul celou kulturu, jejímž byl východiskem, do nového světla. To, co přináší takový život do nitra Ježíše Nazaretského, nazývala gnóze Kristem. Tím si však gnóze také ujasnila, že s tímto Kristem, který nemůže být jen tak beze všeho hledán v jednotlivém vnějším člověku, ale v tom, co tu ještě bylo ve vnějším člověku jako zvláštní niterná bytost, vstoupilo do lidstva jako nový impuls; impuls něčeho, co tu předtím nikdy nebylo. Bylo to právě to, co Ježíš Nazaretský v sobě

nosil tři roky od křtu v Jordánu. Předtím to s lidským vývojem nebylo spojeno.

Tím jsme přibližně podali starou gnostickou představu o Kristu tak, zeji můžeme pochopit, protože je před námi ve svých jednotlivostech už tehdy, kdy dochází k pronikavé změně v jednotlivé lidské duši. To, co nyní bude zvláště těžko pochopitelné modernímu člověku, je to, že s touto událostí, jež byla právě charakterizována, je spojeno něco, co má dějinný význam pro celý vývoj lidstva, význam stěžejní. Je tím dáno něco, co můžeme nazvat těžištěm vývoje lidstva. O této gnostické představě, i když ji srovnáme s leda- čím, co mohlo být v těchto přednáškách vyličené z poznatků duchovní vědy, můžeme říci, že vlastně-lhostejno, jak se pojímá realita-má na jedné straně velkolepou, mohutnou představu o Kristově bytosti, ale také o bytosti člověka. Neboť staví člověka do vývoje, do něhož zasahuje impuls z duchovního světa, bezprostředně v průběhu dějinného vývoje. Není proto vůbec podivuhodné, že tato gnostická představa se nemohla stát populární. Kdo si totiž jen poněkud ujasní podmínky vývoje lidstva od prvního křesťanského století, stavy lidské duše, různé poměry sociálního života, beze všeho přizná, že taková představa byla nesena hrdoostí, která se naprosto určitě populární nestává. Je jen zapotřebí, abychom si to ujasnili, nahlédneme-li do dnešního duchovního života. Je-li řeč o takové představě, jak byla právě charakterizována jako gnostická, tak většina lidí řekne: To je abstrakce, odvážné snění. My lidé však potřebujeme něco opravdu skutečného, něco, co je nám blízké, co může zasáhnout bezprostředně do našeho skutečného života. Jako na abstrakci se dnes dívají lidé stále ještě na to, co právě nyní bylo charakterizováno jako gnostická představa. Neboť dnes jsou lidé vlastně ještě velmi vzdáleni od toho pociťovat mnohem větší nasycenost, opravdovou konkrétnost toho, co žije v duchovních představách, k nimž se pozvedáváme, vůči tomu, co většina lidí nazývá názorným, konkrétním a opravdu skutečným. Kdyby tomu tak nebylo, tak by také lidé v umění nenaléhali na to, co mohou oči vidět, čeho se mohou ruce chápat, a odmítat jako něco abstraktního to, k čemu se musíme pozvedávat v duchu svými vnitřními duševními dary.

Přirozeně není možné se jen několika črtami zabývat tím, jak se vyvinula představa o Kristově bytosti v populárním světě. Smí však být řečeno to, že vedle bezprostřední představy, kterou si lidé učinili o Ježíši Nazaretském, jenž se narodil podivuhodným způsobem a jenž se svým láskyplným způsobem mnohokrát setkával s lidmi, již když se vyvíjel příběh jeho dětství, jenž pak vůči lidem vystoupil jako milující spasitel všeho lidstva, že vedle

všech pocitů a citů, které lidé měli pro tohoto lidského spasitele v jeho veškerém láskyplném vztahu, žil přece jen také po celá staletí dozvuk představy o Kristu jako o bytosti, jež byla vtělena, ztělesněna v člověku Ježíši Nazaretském. A vedle toho, co se vyprávělo jako vnější příběh o životě Ježíše Nazaretského, existoval ještě pohled vzhůru k velkému tajemství, k nesmírnému mystériu, které právě tehdy, když Ježíš Nazaretský putoval po zemi, vyjádřilo nadlidství v této osobnosti. A zvláště toto nadlidské se nazývalo Kristem. Vedle toho však cítili se lidé, čím více se blížili novější době, stále neschopnější pojmut smělou myšlenku o tomto Kristu, o gnostickém Kristu. Takže vidíme již ve středověku, jak se věda jen odvažuje zabývat se základy vnějšího světa, zabývat se tím, co se odehrává před smysly a co za smysly ještě jako svět přírodních zákonů. Naproti tomu se necítila věda povolána k tomu proniknout do oněch faktorů, do oněch impulzů, které zasáhly do vývoje lidstva jako nejvyšší duchovní impulzy. Tak se otázka původu lidí i otázka onoho vývoje lidí, do něhož zasahuje Kristův impulz, stává pro středověký názor předmětem víry. A víra figuruje i nadále vedle toho, co má být vědou, poznáním, které se má omezit jen na nižší předměty světového řádu. Bylo by teď zajímavé vyličit, jak od šestnáctého století se stále více přiostrňoval tento způsob „podvojného účtenictví“, kterým se měl omezit způsob poznání na nižší řady věcí, a mělo se přiřadit víře vše, co se vztahuje k duchovnímu původu a k duchovnímu vývoji. To však nemůže být dnes naším úkolem. Spíše se musí poukázat na to, jak v devatenáctém století celý průběh vývoje vedl k tomu, jak devatenácté století úplně ztratilo jakoukoli opravdovou ideu o Kristu, alespoň v širších kruzích. V užších kruzích se uchovalo jako další vývoj starých gnostických idejí to, co se může nazvat hlubším pohledem do Kristova impulzu. Avšak v ostatní společnosti, také ve vědecko-teologických kruzích, došlo v devatenáctém století ke zřeknutí se vlastního pojmu Krista a k pokusu omezit se na osobnost Ježíše Nazaretského. Tato bytost byla sice viděna jako jedinečná vybraná osobnost, která současně nejhluběji podchytila vývojové podmínky lidstva, božskou niternou přirozenost člověka v sobě fundamentálním způsobem, avšak přece jen jako „člověka“, ovšem jako člověka, který přečnival všechny ostatní bytosti. V devatenáctém století místo staré kristologie bylo vytvořeno to, co se může nazvat pouhým bádáním o Ježíšově životě. Takové bádání o životě Ježíšově, které bylo stále nedůvěřivější vůči všemu, co mělo žít v osobnosti Ježíše Nazaretského jako božský obsah, a chtělo jen věřit, že má před sebou v Ježíši Nazaretském vybranou lidskou individualitu. Svého vrcholu dosáhl tento způsob názorů v tom, co lidé dnes nacházejí ve spisu jako např. Bytost křesťanství od Adolfa Harnacka a v podobných snahách projevu jících se v bádání

ní o životě Ježíšově, které dnes vznikají v nejčtetnějších odstínech. Stačí jen poukázat na to, čeho se dosáhlo v nejnovejší době z nejmáznějšího zahloubání právě z tohoto bádání o životě Ježíšově. A protože toto náleží k posledním událostem, stačí, aby se několika málo slovy poukázalo na to, že ty metody, jež byly použity v devatenáctém století, aby se historicky dokázalo, co se mělo odehrát na počátku křesťanského letopočtu, naprosto nevedly k žádnému opravdovému výsledku. Vedlo by příliš daleko tuto myšlenku rozvádět tím nebo oním způsobem. Kdo se však hlouběji zabývá tím, co vykonala novější doba, ten bude vědět, že byl učiněn pokus přiřadit osobnost Ježíše Nazaretského obvyklými prostředky vnějšího materialistického bádání k výchozímu bodu našeho křesťanského duchovního života. Avšak tento pokus vnějšími historickými prostředky dokázat jsoucno oné osobnosti, jak se obvykle dokazuje něco jiného, vedl k tomu, že muselo dojít k doznání: Osobnost Ježíše Nazaretského se nedá dokázat vnějšími materialistickými prostředky. Ne snad, že by se dal dokázat opak, že nežil, ale nedá se dokázat, kdyby se chtěl dokazovat život Ježíše Nazaretského tím způsobem, jako se dokazuje historickými prostředky jsoucno např. Aristotela, Sokrata nebo Alexandra Velikého. Avšak nejen to; bádání v této oblasti bylo zatlačeno v novější době do úplně jiného směru. Stačí si jen vzít knihy Wiliama Benjamina Smitha (nakl. Diederich Lipsko) a uvidíte, že naše doba přesným sledováním biblických a jiných dokladů, které se vztahují na křesťanství, přišla opět na to, že tyto doklady vůbec nemohou mluvit o tom, o čem se tak dlouho v devatenáctém století myslelo, že se o tom musí mluvit. Byla tu tendence život Ježíše Nazaretského opět vykonstruovat z filologického průzkumu biblických a jiných dokladů. Ale doklady ukázaly lidem něco úplně jiného. Ukázalo se, zatímco se lidé pokoušeli se vši vědeckou svědomitostí, všemi vybranými prostředky vykonstruovat život Ježíšův, že biblické doklady tam, kde jsme opravdu na křesťanské půdě, vůbec nemluví o nějakém „člověku“ Ježíši Nazaretském. Vnější bádání muselo přiznat: Doklady vůbec nemluví o člověku Ježíši Nazaretském, ale mluví o Bohu. Ve své době máme před sebou podivuhodnou anomálii. Materialistické bádání tvrdí: Došli jste k chybným závěrům, když věříte, že z křesťanských dokladů poukazujete na člověka Ježíše Nazaretského. Spíše se musíte přesvědčit o tom, že evangelia a ostatní doklady mluví o Bohu a že všechny události, které se vyprávějí, mají smysl a význam, jen když se mluví o Bohu na počátku křesťanství.

Není to něco nanejvýš pozoruhodného? Naše doba shledává, že když chceme mluvit o Ježíši Nazaretském, musíme mluvit o Bohu! Avšak je to tatáž doba, tentýž směr bádání, jež nemůže vidět v Bohu, to znamená v čistě

duchovní bytosti, vůbec žádnou realitu. Čím se tady stává Kristus pro současné bádání? Stává se čistou smyšlenkou lidstva, něčím, co zasáhlo do dějin jen jako idea, jen jako lidmi v sociální fantazii vytvořený citový impuls! Podle nejnovějšího historického bádání se Kristus nestává skutečností, ale myšleným Bohem. Ano, kdybychom to chtěli říci suše, mohli bychom říci: Zde se historické bádání dostává k něčemu, co opravdu nemůže potřebovat, neboť co by si mělo současné bádání počít s Bohem, v němž opravdu nemůže věřit? - Má jen důkaz, že biblické doklady mluví o Bohu. Nemůže si s tím počít nic jiného, než to zařadit mezi smyšlenky.

Postavme si vůči tomuto stavu skutečnosti toho, koho má na toto místo zařadit duchovní věda.

Poukazují na svou knihu Křesťanství jako mystická skutečnost! Základní myšlenka této knihy se vlastně málo porozumělo. Pokusil jsem se tedy v předmluvě ke druhému vydání upozornit ještě jednou na to, na čem záleží. Na čem záleží, je to, že dějiny lidstva, dějiny světa jsou něco, co se nevyčerpává v tom, co nám vnější dějiny mohou obvykle líčit, co mohou poskytnout vnější doklady, protože do vnějších dějin všude zasahují duchovní impulzy, duchovní faktory, které musíme označit přímo jako duchovní bytosti. Postavíme-li proti tomu celý způsob dějinného pojetí světa, jak učinil například Leopold von Ranke a jiní, tak musíme říci: To nejvyšší, k čemu se historická věda ještě vzepne, je, že mluví o historických idejích, jako kdyby do průběhu vývoje lidstva v národech a státech zasahovaly vnější abstraktní ideje. Věří se na vnějšek. Avšak ideje nejsou něco - také ne v tom smyslu, jak jim rozumějí historikové - co vyvíjí sílu, co rozvíjí moc. Celý vývojový postup lidstva by byl bezduchý, kdybyste bádali dějinným způsobem, kdyby nebyly ideje, jež pronikají do lidských duší, výrazem bytostných impulzů, které neviditelně, nadsmyslově vládnou celým vývojem, takže za tím, co vyprávějí vnější dějiny, je ještě to, čeho se dá dosáhnout jen prostředky duchovně- vědeckého nadsmyslového bádání, jak bylo už vylíčeno v jedné přednášce a ještě vylíčeno bude. A tu bych mohl ukázat, jak křesťanský impuls dějinně vstoupí do vývoje lidstva jako pokračování toho, co se odehrálo pro duchovní vývoj lidstva ve starých mystériích. Co mystéria vlastně představují, tomu se dnes v podstatě ještě málo rozumí. Co se vykonalo ve starých předkřesťanských dobách pro duchovní základ veškerého vývoje národů v mystériích, tomu může rozumět jen ten, kdo moderní duchovní vědou nahlédne do vývoje duše, který tuto duši přetváří - o čem i zde už častěji byla řeč - na nástroj vnímání toho, existence duchovního světa za světem smyslovým. Víme, že člověk dnes určitým způsobem, soustředěný výlučně na své nitro,

tíhnoucí k intimitám svého duševního prožívání, může vystoupit nad sebe sama k určitému vyššímu utváření své duševní bytosti, takže tato duševní bytost žije právě tak v duchovním světě jako lidská bytost, která je vtělena v těle, žije ve fyzickém světě.

Duchovně-vědecké pozorování dějin ukazuje, že tato možnost vystoupit do duchovního světa čistě niterným intimním duševním vývojem vznikla ve vývoji lidstva teprve v průběhu času; v žádném případě neexistovala ve starých dobách. Dnes se duše pozvedne k duchovnímu zření úplně svobodně svými vlastními silami tím, že spočine uvnitř sebe sama. Tak tomu v podstatě nebylo v předkřesťanských dobách; tu byla duše odkázána na určité zásahy, které s ní byly prováděny v mysterijních svatyních. Chceme-li krátce načrtnout, co je přesněji vylíčeno v mém Křesťanství jako mystická skutečnost, a co v mysterijních chrámech, jež byly ve starém smyslu slova tím, co bychom dnes cháпали jako duchovní učiliště, a co prováděli s duší vedoucí zasvěcenci těchto mysterijních chrámů, tak to můžeme shrnout následujícím způsobem: Duše byla vnějšími opatřeními osvobozena od své tělesnosti. Byla jí dána možnost po určitou dobu setrvat ve stavu, který byl podobný stavu spánku, a přece jen byl od něho úplně rozdílný. Pozorujeme-li stav spánku podle výsledků duchovní vědy, dospějeme k poznatku, že v posteli zůstane ležet vnější tělesnost člověka, zatímco vlastní duchovně-duševní bytostné jádro člověka prodlévá mimo. Avšak síly, vlastní niterná podstata tohoto duchovně-duševního jádra, mají ve stavu spánku tak malou intenzitu, že nastává bezvědomí a temnota kolem duchovně-duševního jádra člověka. Opatření, která byla prováděna ve starých mystériích vzhledem k lidské duši, byla tato: Vlivem jiných pokročilých osobností, které pro sebe již toto mysterijní zasvěcení absolvovaly, byl duši navozen jakýsi stav spánku, avšak takový, že této duši byly současně zostřeny a posíleny její vnitřní síly. Tato duše zanechala své tělo ve stavu spánku, ba dokonce ve stavu smrti, avšak svým duševním bytím po určitou dobu mohla nazírat do duchovního světa. Tedy vedla život ve spánku vědomě a mohla v tomto životě ve spánku získat přesvědčení o tom, co představuje jako občanka duchovního světa. Když taková duše po nějaké době byla uvedena zpět do normálního lidského stavu, tak v ní vyvstala vzpomínka na to, co vnímala mimo své tělo. A taková duše mohla pak předstoupit jako prorocký duch před společenství národa a podat svědectví o tom, že existuje duchovní svět a že lidstvo trvá věčně. Taková duše se zúčastnila života v duchovnu. V mystériích byly dány předpisy, jimž se po dlouhý život měla podřídit, aby pak vůdci starých mysterijních míst připojili poslední akt. Položme tedy otázku: Odkud pochází stará moud-

rošt, kterou nám ve vývoji člověka podávají národy zeměkoule o jejich božském původu a o věčnosti lidské duše? Musíme hledat odpověď u duchovní vědy: Pochází od takto zasvěcených nebo iniciovaných lidí, jak se také nazývají. Ovšem tato stará moudrost se nám objevuje zvláštním způsobem. V mýtech, legendách a v různých obrazných líčeních je podáno to, co v těchto mysterijních místech prožil jako v živém snu člověk, jenž měl být zasvěcen. Mytologiím rozumíme jen tehdy, když chápeme postavy, s nimiž se v nich setkáváme jako s obraznými výtvary toho, co zřeli zasvěcenci mystérií během zasvěcování. Musíme tedy, chceme-li nabýt vztah ke starým náboženským naukám, vrátit se až k mystériím. Musíme v mystériích vidět to, co ovšem bylo skryto vnějšímu profánnímu světu, čeho mohli dosáhnout pouze ti, kteří se připravovali na zasvěcení přísnými zkouškami a také mlčenlivostí, jež byla dána okolnostmi, o kterých dnes nemůžeme mluvit.

Tak se dostává lidský duchovní vývoj, když jej sledujeme zpět do předkřes-ťanských dob, do temnoty mystérií. Lidská duše v oněch starých dobách nebyla ještě zralá, aby vystoupila do duchovního světa sama o sobě, opřena jen o své vlastní intimní síly, bez nesvobodné pomoci chrámových kněží. Že se však dělo něco, zatímco se odehrávaly vnější události dějin, to mělo být ukázáno v mé knize Křesťanství jako mystická skutečnost. Zde mělo být zdůrazněno, že veškerý smysl lidského vývoje spočívá v tom, aby lidstvo nejen tím, co přijalo a dozvědělo se během opakovaných vtělení, ale také tím, co se dozvědělo od svých zasvěcenců o duchovním světě, o onom přelomu času, v němž počíná křesťanství, bylo tak zralé, že mohla nastat ona doba, v níž se lidé bez vnějšího vlivu, bez přípravy, která byla pěstována ve starých dobách v mystériích, jen v nejintimnějším nitru jako duše mohly pozvednout do duchovního světa. Ať si nyní cokoli myslíme o události, která se odehrála v Palestině, je to velký pokrok, ke kterému došlo postupně, možná v průběhu staletí, avšak přece na přelomu času, do něhož spadá začátek křesťanství. Lidská duše jaksi dozrála k „sebezasvěcení“ pod vedením těch, kteří věděli, co musí lidská duše prožít, ale bez přičinění vnějších chrámových a mysterijních zasvěcenců. To však, co se mnohokrát jinak odehrálo v nitru mysterijních chrámů, a o čem jsou nám zachovány zprávy v legendách, mýtech a mytologiích národů, vstoupilo založením křesťanství na velké pole světových dějin. A chceme-li rozumět evangeliím, můžeme jednoduše postupovat tak, že se zeptáme: Co musel podstoupit kandidát zasvěcení, který chtěl ve starém perském nebo v egyptském národě povznést svou duši k bezprostřednímu zření duchovního světa? Předpisy o tom, čím musel projít od určitého postupu, který byl označen jako „křesť“, a k jinému postupu, označenému

jako „pokušení“, až k tomu bodu, kdy byla duše přivedena k vnímání duchovního světa, byly popsány; tvořily rituál zasvěcení. Vezmeme-li v úvahu takové rituály a srovnáme-li je s hlavním obsahem jednotlivých evangelií - to jsem mohl ukázat už ve své zmíněné knize - tak vidíme, jak se v evangeliích setkáváme se znovu vzniklými popisy starých zasvěcovacích obřadů, použitými pouze na velkého dějinného jedince Ježíše Nazaretského. Sledujeme, jak Ježíš Nazaretský tím, co se událo v dějinách, byl veden až k momentu, kdy nebyl veden vzhůru, ale pouze tak daleko, že nemohl ve vzpomínce podat zprávu o duchovním světě. Ale mohl se spojit s bytostí, která se předtím ještě s lidskou bytostí nespojila s bytostí Krista, zatímco kandidáti zasvěcení dříve byli vedeni vzhůru do duchovního světa v odloučenosti mysterijního chrámu. A tak panuje velká shoda mezi vyprávěními o vývoji Ježíše Nazaretského až potud, kdy Kristus se zmocnil jeho duše, a pak také ještě příští tři léta ovládal jeho duši, a mezi popisy starých zasvěcovacích procesů. V líčení toho, čím Ježíš Nazaretský procházel, se setkáváme - nej přesněji to vidíme v Janově evangeliu - se zasvěcením, které bylo dáno bezprostředně velkými duchovně-božskými skutečnostmi, opřeny o dějiny. Nesčetní kandidáti byli předtím zasvěceni, ale jen potud, že mohli podat následující svědectví: Existuje duchovní svět a lidská duše přísluší tomuto duchovnímu světu. S nejvýznamnější bytostí, na kterou si mohli vzpomenout, se mohla spojit niterná bytost Ježíše Nazaretského, když se na něm konalo světově dějinné zasvěcení. To bylo zasvěcení, k němuž směřovala všechna stará zasvěcení.

Tak se setkáváme s mystériem na Golgotě, vystupujícím z toho, co bylo dosud zahaleno do temnoty mystérií na velké úrovni světových dějin. Pokud se neuvěří, že v určitém bodě země v určitém okamžiku se dělo něco takového jako proniknutí, zasvěcení Ježíše Nazaretského Kristem, a že něco takového vysílalo své mohutné silové paprsky a vytvářelo impuls pro veškerý pozdější vývoj lidstva, dotud se nepochopí, co měl vlastně Kristův impuls pro vývoj lidstva znamenat. Teprve když jsme schopni s pomocí všech ostatních předpokladů duchovní vědy přiznat realitu takové duchovní události, jak byla právě líčena, můžeme pochopit, co vstoupilo Kristovým impulzem do vývoje lidstva. Pak však také nebudeme zlehčovat evangelia. Budeme v nich nacházet čtyři rozličné zasvěcovací rituály, do nichž je jen skryto, co se potom odehrálo kolem historické osoby Ježíše Nazaretského. Když to však pochopíme, pak budeme také chápat, že to, co vzniká touto událostí v Palestině, má hluboký příčinný význam pro celý pozdější vývoj lidstva. Zatímco až do té doby to, co můžeme nazývat nejniternějším bytostným jádrem, bylo něco, co pro lidi sice existovalo, avšak opravdu nevstoupilo do lidského vědomí. To mě

lo podlehnout právě této události, která byla líčena mystériem na Golgotě. Měla nyní začít doba, kdy lidé mohli vědět: V tomto já se projevuje v člověku to, co má člověk společného s celým vesmírem.

Kdybychom chtěli vylíčit, jak člověk, který uvažuje v duchovně-vědeckém smyslu, se musí dívat na velký zvrat, který nastal ve světových dějinách Kristovým impulzem, tak musíme říci: Člověk s ohledem na svou bytost se skládá z těla fyzického, z životního těla, ze své duševní schránky, a ve své nejnějnější bytosti nese to, co jde od inkarnace k inkarnaci, od pozemského života k pozemskému životu, vlastní já. Ale toto vlastní já je zároveň tím, co si lidé uvědomují nejpozději. Takže lidé v předkřesťanských dobách neměli ani tušení o tom, že jejich nejnějnější podstatné jádro se zrodilo z nejobsáhlejšího duchovního světa, stejně tak jako jejich fyzické tělo je spojeno s veškerým fyzickým světem, a jejich duševní bytost je spojena s duševním světem. Boha a božskou prabytost nehledat v duševní schráně, ale ve vlastním já, to bylo to, co přineslo křesťanství, právě vylíčený Kristův impulz do vývoje lidstva. Dříve mohlo být řečeno: Moje duše je zakořeněna v Božství. Božské je vlastně to tvůrčí, to tvořivé. Nyní se učí: Chceš-li poznat, kde se může odhalit to nejhlubší božské, co proniká životem celý svět, tak popať do svého vlastního já, neboť tvým já mluví k tobě Bůh. Mluví k tobě v obyčejném vědomí, když správně rozumíš, jak do lidstva vstoupily božské síly mystériem na Golgotě; když se seznámíš s tím, jak toto jediné zsvěcení probíhalo jako velká dějinná událost, zatímco dříve byl zsvěcovaný přiveden k prožití duchovního světa v hlubinách mysterijního chrámu. Bůh však mluví obzvláště k tobě, když se pozvedneš tím, že svou duši učiníš nástrojem vnímání v duchovním světě. Můžeme říci: Vstup božského vědomí, který se děje prostřednictvím já, je bytost Kristova impulzu. Že mohl tento Kristův impulz vstoupit do lidstva, to způsobilo právě „zhistoričtění“ starého zsvěcovacího principu, jak bylo právě vylíčeno. Příčinou je jediné - mystérium na Golgotě. Co se bude v lidských duších v průběhu zemského vývoje ještě až do nejdálkovéjší budoucnosti stále více projevovat, je to, že jasné poznání božsky duchovních světů, jímž člověk patří a jimiž se stává nezávislým na veškerém zemském vývoji, mluví skrze já.

Kdo může z tohoto hlediska porozumět určitým nejhlubším slovům evangelíí, pronikne do mohutné výchovy lidského pokolení duchovními světy. Poznává, jak starohebrejský vývoj připravil to, co mělo k člověku promlouvat jádrem jeho já jako to, co mluvílo k židovskému národu, avšak jako duch národa. Tak tomu u ostatních národů nebylo. U nich existovalo jen vědomí, že duchovně-božské mluví k duševní schráně, když je člověk zsvěcován.

Židovstvu bylo však objasněno, že vývoj lidí je neustále probíhající výchovný proces a že v já, které obsahuje celý národ, spočívá moudrost, k níž člověk náleží svou nejhlubší bytostí. Proto Žid cítil: Když jako jednotlivec celého hebrejského národa vzhlednu na vývojovou řadu až k Abrahamovi a poznám, co tu vládne jako duch, co dále postupuje generacemi, smím říci: Žije ve mně, žije ve všech mých předcích něco božského, co vytvořilo individuální fyzičnost člověka. Tak se viděl jednotlivý příslušník starohebrejského národa spojený s praotcem, cítil se zajedno s otcem Abrahamem. Křesťanství ostře zdůrazňuje: Všechny tyto pocity božskosti, i když o sobě mluví jako „Ejeh asher ejeh“ („Jsem, který jsem“), nejsou ještě tím, co člověka ukazuje v jeho nejplnější podobě. Ale teprve když cítíme něco, co tkví v duchovnu mimo všechny generace, pak jsme zachytili, co do člověka působí jako božskost. Proto musíme ve správném překladu věty říci: „Dříve než byl Abraham, bylo já jsem!“ To znamená, že člověk prožívá ve svém já něco věčného, co je původnější než to božské, které se prožívalo od Abrahama po generace.

„Hleďte na to, co se nevyčerpává ve vlastním fyzickém člověku, ale co žije v průběhu generací jako božsky duchovní, krví všech generací, které se vyvinuly od Abrahama. Ale hleďte na toto božsky duchovní tak, že to poznáte v jednotlivém člověku, nikoli v tom, co drží pohromadě bratra a sestru, ale co žije v jednotlivci, co objevuje jednotlivec, když poznává sebe sama ve své nejnvtřnější ústřední duševní bytosti jako „já jsem“.“ - Tak máme brát výrok Ježíše Krista, který zní asi takto: Přejde-li někdo ke mně a neopustí svého otce, matku, ženu, děti, bratry, sestry, ba dokonce svůj vlastní život, tak nemůže být mým učedníkem. Nemělo by se to brát jako vzepření se oprávněnosti příbuzenství a lásky k dětem, ale tak, že Ježíš Kristus přináší na svět princip božsky duchovní, který může nalézt každý jednotlivý člověk ve svém nejnvtřnějším bytostném jádru tím, že je člověkem. Proto niternost křesťanství se bude lidí týkat stále více. To, co vládne jako nejnvtěnější tajemství křesťanství, je takové, že vede přese všechny rozdíly, které panují mezi lidmi, k všeobecnému lidství, k tomu, co může každý člověk v sobě objevit. Staří bohové byli bohové národů, bohové ras, vázání na ty nebo ony kmenové zvláštnosti. Něco takového se dá připisovat ještě také době indické, buddhismu. Bůh naproti tomu, kterého člověk objevil v Kristu Ježíši, je takový Bůh, jenž přivádí člověka přese všechny další rozdíly k tomu, čím je člověk pouze tím, že je „člověkem“. Tím je dána nezbytnost, že ten, kdo chce pochopit vlastní bytost křesťanství, musí uznat duchovní vedoucí mocnosti a impulzy světových dějin jako skutečnost, že se skončuje se vším, co dosud představovaly „dějiny“. Co pro lidi dosud platilo jako dějiny, je pouze vnější

stránkou dějinného vývoje, zatímco v jeho hlubinách vládou bytosti, které, třebaže jsou nadsmyslové, jsou tak skutečné, jako ve smyslovém světě je jednotlivé zvíře nebo jednotlivý člověk. Nejskvělejší mezi nadsmyslovými bytostmi, které ovládají dějinný vývoj člověka, je Kristus, který po tři léta, jak to přijala i gnóze, působil v těle Ježíše Nazaretského.

Tak se ovšem dostává duchovní věda k představě, která může něco začít s tím, co přinesla vnější věda. Zatímco tato vnější věda je přinucena k přiznání: Nemáme v tomto případě co dělat s člověkem, ale s božskou bytostí vládoucí v člověku, s čím však si nemůže nic začít, duchovní věda nás vede opět k takovým bytostem, které jsou pro nás jen realitami. Takže duchovní věda právě v této oblasti si umí poradit i s nejnovějším badáním. Pro duchovní vývoj dvacátého století vyjde najevo jako něco podivuhodného, když bude uznáno, že devatenácté století se ubíralo špatnou cestou, jakmile chtělo degradovat život Ježíše Krista na pouhý život Ježíše Nazaretského. Vnější věda začíná zavádět pravdu do života tím, že říká: Všechno nám poskytuje důkaz, že v Kristu Ježíši máme Boha. - Duchovní věda jen připojí, že se dá s tímto pojmem již něco začít. To je ovšem názor, který odporuje tomu, co se vytvořilo v naší době jako materialisticko-monistický světový názor. Mohli jsme jak při přednášce O původu člověka, tak v přednášce O původu zvířecího světa ukázat, jak duchovní věda ví, že je v úplném souladu s tím, co vnější věda vynesla na světlo jako skutečné výsledky badání. A nyní můžeme říci, že duchovní věda se může bezprostředně spojit s tím, k čemu se dostává i vnější svědomité badání. Kde však stojí před nějakým otazníkem, tam není toto vnější svědomité badání vedeno k tomu, k čemu může vést duchovní věda.

Během dvacátého století však bude muset přistoupit k návykům myšlení ještě něco jiného. Člověk nyní zastává stanovisko, že lidský život a poznání ve fyzickém světě stojí vůči fyzickému světu jako bezprostřední pravda a že omyl by mohl vzniknout nanejvýš tak, že by si člověk utvářel nevhodné obrazy o světě, nebo by budoval něco, co nesouhlasí s vnějším chodem světa. Dnes je ještě světový názor zaměřen na to hledat příčiny všude v tom, co se bezprostředně vyskytuje. Tento způsob myšlení otázky světového názoru směřává do jednoho bodu, z něhož - to musí být jasné všem, kteří mohou nahlédnout hlouběji do duchovního života lidstva - následuje nezbytný zvrát. Vnější věda dospěla k bezprostřední nevěře ve všechno duchovní a k pouhému shrnutí vnější smyslové skutečnosti jak v přírodovědecké, tak i v historické oblasti, k nepřipuštění platnosti duchovna, jež se má projevat za smyslovými jevy. V určitém vztahu se naše údobí dostalo až k bodu, který se

bezprostředně musí zvrátit ve svůj opak. Nej krajnější materialismus, nej krajnější materialistický monismus musí vést duši k tomu, aby se svým vlastním vnitřním odporem vůči světovému názoru podřídila onomu pojmu, který dosud hrál velmi malou roli ve světových názorech. K veškerému hledání původu věcí musí přistoupit pojem, který dodnes nenašel ještě občanské právo. V mých spisech Filosofie svobody stejně jako Pravda a věda bylo ukázáno, že člověk potřebuje učinit předpoklad, že stav, v němž se nalézá vůči světu, není ten pravý stav. Že musí nejprve projít vývojem svého vnitřního života, aby mohl poznat pravdu o světových jevech a dostat se do pravého, mravního vztahu k světovým jevům. K pouze příčinnému poznání musí přistoupit pojem vykoupení.

To bude velkým úkolem dvacátého století, aby pojem vykoupení, znovuzrození dostal občanské právo s ostatními vědeckými pojmy. Neodpovídá pravdě, jak člověk jako poznávající stojí vůči světu. Všechny pravé pojmy dostaneme teprve tehdy, když osvobození od současného stanoviska se vyvineme k něčemu vyššímu, když jsme osvobozeni od překážek, které působí, že nevidíme pravou podobu světa. To je vykoupení poznáním. Morálním vykoupením je, když člověk pozná, že tak, jak se staví ke světu, to není to pravé. Ale nejprve se musí dát cestou, která vede přes překážky, jež se nakupí mezi ním a tím, čemu vlastně náleží. Pojem znovuzrození duše na vyšším stupni se vyvine z toho, s čím jsme se setkali jako s nádhernými přírodovědeckými badatelskými výsledky, s čím se setkáváme také jako s podivuhodnými výsledky historického bádání. Člověk pozná, až zobrazí svět jakoby fotograficky, a vykouzlí si velký přírodovědecký a dějinný vývoj lidstva, že na něm nemá nic, co mu svět jen zobrazuje, ale co je mocný výchovný prostředek. Člověk nebude už pouze věřit, že přírodní věda mu zobrazuje svět, ale zákonitost mu bude něčím, co ho bude vychovávat. A nebude-li tu přírodní věda jen proto, aby zobrazovala svět, ale aby vychovávala lidi, aby se lidská duše osvobodila od hlediska, které je bezprostřední, a vypracovala se k hledisku, kde se znovu zrodí na vyšším stupni, když tedy člověk pozná, že je osvobozen od zábran, v nichž vězí, tak si vytvořil sám předpoklady pojmu Kristova impulsu ve světě. Pak totiž pozná, že se smí ohlédnout za tím okamžikem, který jsme poznali z duchovně-vědeckého hlediska, kdy člověk byl jednou v čistě duchovním světě a sestoupil do světa materiálního bytí, že musí projít tímto materiálním světem, aby dále pokračoval, že však v určitém bodě muselo dojít k jeho obratu, aby se opět mohl osvobodit od toho, co zde přijal. Kristův impuls osvobodil lidstvo od poklesu do čistě materiálního. Objektivně je Kristus ve světovém vývoji tím, co v nás představuje onen

zážitek, který máme, když říkáme: Vztah ke světu, který nastává, když duše je znovuzrozena a vykoupena z toho, co dostala jako svoje nejpůvodnější, co její může vyskytnout jako její zážitek, to je to, viděno venku ve velkém světovém procesu lidstva, co jako Kristus vstoupilo do světa.

Až bude jednou moci dvacáté století brát opravdu vážně velký zážitek v nitru člověka, tak bude moci pochopit i událost Kristovu a nebude se pohoršovat tím, co se odehraje jako znovuzrození duše v člověku na vyšším stupni. A pak duchovní věda ukáže, že pro dějinný vývoj platí totéž, co platí pro vnější přírodní dění. Lidé se oddali i ve vnějších světových názorech omylu Schopenhauerovy věty: „Svět je má představa.“ To znamená, že kolem mne žije svět barev, tónů a tak dále. To závisí na mém oku a na mých ostatních smyslových orgánech. Avšak není správné, když chceme zachytit svět v jeho celistvosti, že řekneme: Svět barev tu existuje jen díky mému oku. Moje oko by tu totiž nebylo, kdyby světlo mé oko napřed nevykouzli. Je-li na jedné straně pravdou, že pocity světla jsou určeny uspořádáním oka, tak je na druhé straně neméně pravdou, že oko je tu jen kvůli světlu, kvůli slunci. Obě pravdy se musí spojit k jedné souhrnné pravdě. Je správné, co už Goethe řekl: „Oko vděčí za své jsoucno světlu. Z bezvýznamného zvířecího pomocného orgánu vyvolá světlu orgán, a tak se vytvoří oko ve světle pro světlo, aby vnitřní světlo vystoupilo vstříc světlu vnějšímu.“ - Jako je oko vytvořeno světlem, jako vnímání světla se děje prostřednictvím oka, tak se uskutečňuje vnitřní zážitek Krista, vnitřní znovuzrození duše zážitkem Krista, mystériem na Golgotě. Duchovní věda ukazuje, že dříve než vstoupil Kristus impuls do lidstva, tento vnitřní zážitek mohl být uskutečněn jen vnějším popudem v mystériích a nikoli intimně, jako nyní určitým samo- zasvěcením v samém člověku. Tak je tomu s vnitřním mystickým prožitím Krista stejně tak, jako je tomu ve světě barev a světla s okem: Nitrem prožije člověk Krista. Že však může vystupňovat duši nad sebe samu, to pochází z toho, že do světových dějin vstoupilo mystériem na Golgotě duchovní Slunce. - Bez objektivního mystéria na Golgotě a bez objektivního Krista nemůže existovat žádný subjektivní vnitřní zážitek mystického druhu, jak jej člověk prožije ve dvacátém století, a jak jej bude brát vědecky úplně vážně.

Tak můžeme říci: Dvacáté století poskytne lidem předpoklady k opravdovému porozumění Kristovu impulsu tím, že ukáže, jak hluboce pravdivým se stává Kristus impuls jako duchovní slunce a v lidské duši probouzí vnitřní zážitek, který Goethe naznačil slovy:

„ Od moci, která poutá všechny bytosti, osvobodí se člověk, který se přemůže. “

A můžeme říci, když se naváže na toto přemožení se, na mystérium na Golgotě, na Kristovu událost, že se v přemožení sebe sama se vlastně teprve opravdu najde tak, že postavu, kterou má díky svému zemskému původu, musí pokládat za něco, od čeho musí být vysvobozen, a že veškeré morální působení, všechno poznání může nastat teprve vykoupením. Pojmeme niterného vykoupení se člověk naučí znát pojem vykoupení v dějinném vývoji. A tak má člověk brát ve dvacátém století Kristovu událost ve světle, jež může plně podat poněkud rozšířený Goethův výrok:

*„ Od moci, která poutá všechny bytosti,
osvobodí se člověk, který se přemůže, a
který v tomto přemožení teprve nalezne
sebe sama v pravdě, tak jako celt' lidstvo
se může v Kristu v pravdě samo nalézt. “*